

Pedaqoq, ictimai xadim Sara xanım Vəzirova

Azərbaycanın təhsil tarixində böyük xidmətləri olmuş, lakin haqqında geniş məlumatlar verilməyən müsəlman qadın pedaqoqlardan biri də Sara xanım Vəzirovadır. Bu qadın-pedaqoq görkəmli yazıçı, Azərbaycan dramaturgiyasının və milli teatrın yaradılmasında və inkişafında müstəsna rolu olmuş Nəcəf bəy Fətəlibəy oğlu Vəzirovun qızıdır.

N.Vəzirov 1878-ci ilin iyun ayında Petrovski-Razumovski Akademiyasının Meşəçilik şöbəsini bitirdikdən sonra təyinatla Qafqaza göndərilmiş və Yelizavetpol quberniyasının Törtər nahiyəsinə üçüncü dərəcəli meşəbəyi təyin edilmişdir. Nəcəf bəy 1880-ci ilin iyul ayına qədər burada çalışmış, sonra isə vəzifəsi böyüdülməklə ikinci dərəcəli meşəbəyi qismində İrəvan quberniyasının Dilican nahiyəsinə təyin olunmuşdur. O, 1887-ci ilədək İrəvan quberniyasının Dilican nahiyəsində yaşamış və çalışmışdır.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Tarix Arxivinin Bakı Şəhər İdarəsi fondunun arxiv sənədlərindən əldə etdiyimiz məlumatlara görə, Sara xanım Nəcəf bəy qızı Vəzirova 5 mart 1887-ci ildə anadan olmuşdur. İnternetdə dərc olunan bəzi məlumatlarda onun 1889-cu ildə dünyaya gəldiyi qeyd olunur. Lakin hər bir məqalə tarixi mənbələr əsasında yazıldığı üçün arxiv sənədlərindəki məlumatların daha etibarlı olduğu məqbul sayılır. Odur ki, Sara xanımın doğum tarixinin 05.03.1887-ci il kimi qəbul edilməsi daha düzgündür.

Sabir Məmmədovun 1960-cı ildə nəşr edilmiş "Azərbaycanın maarifpərvər qadınları" adlı kitabına istinad edərək Sara xanım Vəzirovanın İrəvan quberniyasının Dilican kəndində dünyaya gəldiyini qeyd etmək mümkündür. Çünki həmin dövrdə Nəcəf bəy Vəzirovun ailəsi məhz İrəvan quberniyasının Dilican kəndində yaşamışdır. Nəcəf bəyin üç övladı - bir oğlu Şamil, həmçinin Sara və Sürəyya adlı iki qız övladı olmuşdur.

Ailə 1895-ci ildə Bakıya köçmüş və onun qızları Sara və Sürəyya təhsillərini Bakı şəhərində Müqəddəs Nina qadınlar məktəbində almışdılar. Sara xanım həmin məktəbin əlavə VIII sinfini bitirdikdən sonra müəllim adına layiq görülərək 16 sentyabr 1907-ci ildən 1909-cu il iyun 1-dək İmperatriça Aleksandra rus-müsəlman qız məktəbində işləmişdir. O, xeyli müddət bu məktəbdə

müəllim olaraq fəaliyyət göstərirdikdən sonra Bakı 2-ci rus-tatar qızlar məktəbinin müdiri vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Bakı Şəhər Duması nəzdindəki Məktəb komissiyası sədrinin Bakı Quberniyası və Dağıstan Vilayətinin Xalq Məktəblərinin direktoru A.S.Tixorjevskiyə ünvanladığı 21 sentyabr 1910-cu il tarixli 1038 sayılı məktubunda qeyd edilirdi: "Zati-ali, hörmətlə sizə bildirmək istəyirəm ki, 2-ci rus-tatar qız məktəbinin müdiri vəzifəsinə 1907-ci ildə Bakı Müqəddəs Nina qadınlar məktəbinin 8-ci sinif kursunu bitirmiş Sara xanım Nəcəf bəy qızı Vəzirova seçilmişdir. Əgər buna etirazınız varsa, bildirməyinizi xahiş edirəm".

Bununla yanaşı, Sara xanım Nəcəf bəy qızı Vəzirovanın Bakı Müqəddəs Nina qadınlar məktəbinin 8-ci sinfini bitirdiyi haqqında attestatını da sizə göndərirəm".

Bakı Quberniyası və Dağıstan Vilayətinin Xalq Məktəbləri Direktoruğunun 2-ci rayonu üzrə müfəttişi S.M.Qəniyev Bakı Şəhər Duması nəzdindəki Məktəb komissiyasının sədrinə ünvanladığı 22 sentyabr 1910-cu il tarixli məktubunda qeyd edirdi: "Sizin 21 sentyabr 1910-cü il tarixli, 1038 sayılı məktubunuza cavab olaraq bildirirəm ki, Sara xanım Nəcəf bəy qızı Vəzirova Bakı şəhəri, 2-ci qadın rus-tatar məktəbinə mənim tərəfimdən müdir təyin edilmişdir".

Xalq Məktəblərinin 2-ci rayonu üzrə müfəttişi S.M.Qəniyevin Bakı Müqəddəs Nina qadınlar məktəbinin 8-ci sinfinin məzunu Sara xanım Nəcəf bəy qızı Vəzirovaya ünvanladığı 25 sentyabr 1910-cu il tarixli 3267 sayılı məktubda bildirilirdi ki, o, Bakı Quberniyası və Dağıstan Vilayətinin Xalq Məktəbləri Direktoriyasının rəhbərinin razılığı ilə 20 sentyabr 1910-cu il tarixdən etibarən Bakı 2-ci rus-tatar qız məktəbinə müdir təyin edilmişdir.

Sara xanım Vəzirova ziyalı qadın olaraq ictimai həyatda da aktiv fəaliyyət göstərmişdir. O, Bakı Müsəlman Qadın Xeyriyyə

Cəmiyyətinin qadın təhsili uğrunda apardığı mübarizədə yaxından iştirak etmişdir. Sara xanım müdir olduğu məktəbə 100 nəfərə yaxın müsəlman qız toplayaraq onları məktəb və təhsilə cəlb edə bilmişdir. Görkəmli təhsil fədaisi 1920-ci ildən sonra da bir müddət pedaqoji fəaliyyətini davam etdirmiş, sonrakı vaxtlarda isə kitabxanaçı kimi işləmişdir.

Sara xanım Vəzirova 1894-cü ildə Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin rəisi olmuş Şeyxülislam Əbdüsalım Axundzadənin oğlu Rəşid bəy Axundzadə ilə ailə həyatı qurmuşdur və Axundzadə soyadını qəbul etmişdir. Ona görə də onun soyadı arxiv sənədlərində artıq Vəzirova deyil, Axundzadə kimi qeyd edilmişdir.

Rəşid bəy 1880-ci il martın 28-də Salyanda nüfuzlu ruhani Şeyxülislam Əbdüsalım Axundzadənin ailəsində anadan olmuşdur. 1912-ci ildə Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Rəşid bəy Axundzadə Azərbaycan milli azadlıq hərəkatının iştirakçılarından idi və parlamentin tərkibinə daxil olmuşdu. 1918-ci il noyabrın 30-da Cavad Qəzası Müsəlman Milli Komitəsi Salyan şəhərində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinə üzvlük üçün seçkilər keçirmişdi. Həmin seçkilərin nəticəsinə uyğun olaraq səsvermə hüquqlu 11 nəfərdən 8-nin səsi ilə texnoloq-mühəndis Baxış bəy Rüstəmbəyov Salyan şəhərindən, 11-nin səsi ilə vəkil Rəşid bəy Axundzadə Cavad qəzasından parlamento üzv seçilmişdilər. Rəşid bəy Axundzadə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin 5 fevral 1919-cu il tarixli qərarı ilə Bakı qubernatoru təyin edilmişdir. Sara xanım və Rəşid bəyin üç qız övladı vardı. Azərbaycanın 1920-ci il aprelin 28-də baş vermiş işğalından sonra Rəşid bəy keçmişinə görə təqiblərə məruz qalmışdır. O, 1937-ci ildə həbs edilərək sürgünə göndərilmiş və 1940-cı ildə sürgün yerində həlak olmuşdur.

Sara xanım Vəzirova isə 1961-ci ildə vəfat etmişdir.

Azərbaycanda təhsil və məktəb işinin inkişafında böyük rolu olmuş hər bir müəllim və pedaqoq bu gün də sonsuz hörmət və ehtiramla yad edilir. Onların pedaqoji fəaliyyəti unudulmur və öyrənilərək təbliğ olunur.

Rafiq SƏFƏROV,
Milli Arxiv İdarəsinin
baş məsləhətçisi